

ЛЕГЕНДИ ОТ СТРАНДЖА ПЛАНИНА

Изготвил: проф. дин Диана Радойнова

- Проект: “Path of legends-establishment of new partnerships for development of sustainable cultural-historical tourism” № СВ005.1.23.107
- Програма ИНТЕРРЕГ ИПА за трансгранично сътрудничество България- Турция

Странджа е една от най-богатите културни зони на Балканите. От незапомнени времена тя е била кръстопът на племена и народи, които са оставяли тук своето културно влияние. Част от културата на всяка човешка общност са и легендите и поверията. Те са изключително устойчиви форми на традиционната фолклорна култура, които продължават да живеят и до днес, предавани от поколение на поколение. В рамките на своята лекция ще се постарая да ви представя някои от най интересните и специфични за населението на Странджа планина легенди .

1.Повечето са свързани с конкретни обекти или обичаи, но има една, която се опитва да свърже в единен възел територията на планината и съдбата на нейното население – легендата за Стана Урдовизка. За пръв път легендата е записана в края на 19 в. от видния български етнограф и историк Георги Попаянов. Според нея някога селището Урдовиза, което се намирало на мястото на днешното село Китен, било силна крепост. Владетелката на крепостта била царица с невиджана хубост. Според някои варианти на легендата тя се казвала Мария, а според други Стана. Когато османците дошли по тези земи, предводителят на войските им се влюбил от пръв поглед в нея и ѝ предложил да се ожени за нея. Тя се съгласила, но му поставила условие – да ѝ подари толкова земя, колкото тя самата ще може да обиколи с един бързоходен кон от изгрев до залез слънце.

Хубавицата тръгнала от днешното село Изгрев, препускала през целия ден, а на залез стигнала до Урдовиза. И когато последният слънчев лъч затрептял над морето, изтощеният ѝ кон ударил с копито една скала до морето и издъхнал от изтощение. Затова и до днес наричат залива до Китен

Атлиман – Конски залив и дори показват скалата, на която е отпечатано

копитото на коня. А обходената земя е известна като Хасекия – от турските думи *хас* – свободна и *яка* – земя. Историческите документи наистина доказват, че населението на вътрешна Странджа наистина е било освободено от всички данъци в Османската империя, освен от баджа парасъ.

2. Друга интересна легенда пък разказва за заселването на едно цяло село – Бръшлян, известно с турското име Сърмашик. Според легендата, когато избрали да се заселят на това място, група преселници решили да изпълнят един прастар обичай, известен във всички балкански страни: мястото, където ще бъдат построени къщите, трябва да бъде заорано в кръг. Очертаването на браздата трябва да стане от залез слънце, докато пропеят първи петли. Древният обичай също така изисквал орачите да бъдат двама братя близнаци, а ралото да се тегли от два вола близнаци. Избрали двама юнаци-близнаци, намерили и животните и щом паднал мрак, започнали да орат. Местността обаче била планинска, с коренища и камънаци. Младежите плувнали в пот, задъхвали се от умора, но успели да заорат по-голямата част от кръга. Оставали им само няколко метра, за да заключат орния кръг, когато петлите пропели.

Хората се страхували, че през незаораното място в селото ще влизат зли сили, таласъми и вампири. Затова решили на това място, точно на източния хълм да построят един параклис, за да „запушат дупката“. Посветили параклиса на една от най-почитаните светици в Странджа планина – Света Марина. Но тъй като Света Марина се смята още и за покровителка на неженените млади хора, наричат я още и Света Лефтера - от гръцката дума *елефтерос* – свободен, неженен човек. Параклисът съществува и до днес и с двете си имена, дори е обновен и редовно поддържан от местните хора и посещаван от гости на селото.

3. Има още едно свещено място в Странджа планина, което пък „облича“ в легендарна форма един природен обект – скалата, наричана Марков камък край село Долно Ябълково. Тя е наистина много внушителна, с яйцевидна форма. Вероятно в резултат на вулканична дейност преди десетки хиляди години е паднала върху полузаровени в

земята огромни камъни. Местното население свързва този камък с най-известния юнак в българската фолклорна традиция – Крали Марко.

Според местната легенда той ужким бил роден тук, в това село. Още от малък бил надарен с огромна, нечовешка сила. Имал още двама братя. Когато баща им остарял, той решил да раздели имота между синовете си. Мислил-мислил и решил: на единият си син дал нивите, на другия – добиъка, а на Марко нищо не дал. Казал му: „Ти си толкова силен, че нищо друго не ти трябва“. Обиденият младеж се ядосал толкова много, че с кутрето си блъснал този камък, който ужким тогава се намирал на края на селото, и той излетял и паднал на сегашното си място.

На върха на камъка има две овални дупки с формата на човешки стъпки. Според легендата това били стъпките на Марко, които се отпечатали върху камъка, когато той дошъл да види къде го е изхвърлил в яда си. Когато вали, в стъпките се събира вода и според поверието тази вода има лековити качества.

Между овалната скала и побитите в земята камъни пък се е оформил тесен тунел. Има вярване, че ако неплодна жена се провере през този тунел в посока от запад към изток, отчупи си камъче от скалата, постави го във вода и три дни пие от нея – непременно ще забременее.

4. Пак за свръхчовешка сила разказва и друг цикъл странджански легенди. Те се опитват да обяснят съществуването на множество мегалитни съоръжения от времето на траките – долмените. Населението ги нарича Змейови къщи. Според преданието змейовете са огромни и много силни същества. Могат да приемат и човешки облик, но имат крила и могат да летят. Толкова са могъщи, че при летенето им се образуват бури и вихрушки. Огромните каменни долмени са техните къщи, които те строят със свръхчовешката си сила.

Влюбват се в земни девойки или млади невести и започват да ги ухажват. Ако жената не отвърне на чувствата им, я грабват насила, понякога от хорото на мегдана и я отвлечат в къщите си или в планински пещери, които обитават. В Източна Странджа дори има една такава пещера – Еленинадупка. Наричат я така, защото змеят отвлякъл най-хубавата мома от село Стоилово, Елена. Хората дълго я търсили и най-накрая намерили бялата ѝ забрадка закачена на храстите през тази пещера. Така разбрали, че е станала змейова невеста и че змеят я е скрил дълбоко в недостъпните дълбини на пещерата.

5. Пак със змейовете е свързана и една друга легенда, която се разказва за деня на лятното слънцестоене – 24 юни. Наричат този празник Еньовден, защото църквата тогава чества Свети Йоан Летни, наричан още Свети Яни или Свети Еньо. Според поверието рано, още преди изгрев слънце, на този ден всички трябва да излязат на росна ливада извън селото, за да берат билки. Това е най-задължително за момите и младите невестки. Особено предпочитани са билките: вратига, комунига, тинтява, росен, чемерика, дилианка и жълто еньовче. На тези 7 билки в народната медицина се приписват магични качества. Те пъдят змейовете далеч от хората и затова се вярва, че всяка млада жена трябва на този ден да си увие венец от тях и да го сложи на главата си, за да не бъде залюбена от змей.

В българския фолклор също така има легенда, че когато Господ създавал света, той сътворил 77 и половина болести, а дал 77 билки. За всяка болест си има билка и ако човек отиде при опитен билкар, той може да се излекува. Единствено ако се разболеете от невярната половина, за която Бог не е предвидил билка – със сигурност ще умре. Най-голяма лечебна сила според българския фолклор имат именно билките, набрани на Еньовден.

6. И най-сетне нека да завършим с най-емблематичния български обред – нестинарството. И той си има свой легендарен комплекс, свързан с двама български светци – Свети Константин и Света Елена. Бог решил да изпита вярата на своите чеда и наклал един огромен огън. Обещал, че който има силна вяра – ще влезе в него и няма да изгори, стига да е достатъчно праведен. Всички се побояли. Само един момък – Константин, бил толкова вярващ и безгрешен, че влязъл в жарта и не изгорял. Когато решил да се ожени, казал, че ще си вземе за жена само девойка, която е достойна за него. Тя трябвало да докаже своята праведност отново чрез игра в огън. И само една девица – Елена, влязла в огъня и не изгоряла. Те се оженили и станали светци-покровители на нестинарите. Нестинарите вярват, че те им дават силата да играят в жарта без да изгорят, дори твърдят, че ги виждат как вървят пред тях и гасят въглените пред краката им с вода.

Смята се, че Свети Константин е слънце, а Света Елена – Луна. Затова, когато се явява на нестинарите, Константин обикновено е в дълга бяла риза и с три реда златни нанизки на врата си – златни като слънцето. А Света Елена пък е покровителка също така и на дъжда и градушката. Вярва се, че я носи в ръкава на дрехата си и когато хората я ядосат с греховете си, тя размахва ръка и ги наказва с градушка.

Свои легенди има всеки народ. На пръв поглед те изглеждат съвсем различни и плод на развихрената народна фантазия. Всъщност обаче функцията им навсякъде е еднаква: чрез тях хората се опитват да подредят своя свят, да си го обяснят, да го направят по-красив и интересен.